

MAUD EDUARDS

Män – finns de?

En central uppgift för feminismen är och har varit att visa hur kvinnors handlingsutrymme på olika sätt begränsas. I den meningen är feminismen en historia om skillnad – om kvinnors och mäns skilda villkor. Samtidigt innebär fokuseringen på skillnader en risk. När kvinnor som grupp benämns och lyfts fram kan föreställningen om kvinnor som avvikare permanentas. Den avgörande frågan, skriver Maud Eduards, är om – och hur – kvinnor kan benämnas på ett frigörande sätt.

I en artikel kallad "Politiken förkroppsligad" ställde jag för några år sedan frågan om män finns (Eduards 1993).¹ Jag ville peka på det politiskt och teoretiskt intressanta i att kvinnor i politiken ständigt könsbestäms som kvinnor, medan män tycks sakna kön. Under de år som gått sedan artikeln publicerades har jag i olika föreläsningar ställt samma fråga. Den uppfattas som synnerligen provocerande. En del män reagerar starkt, säger att det är självklart att de är män och att de känner sig kränkta i sin innersta identitet av min fåniga fråga. "Jag vet att jag finns", som en manlig student besvarade frågan på en skrivning. De häftiga reaktionerna har förvånat mig.

Min tolkning är att varat som man är så givet att det inte behöver problematiseras. Begrepp som politiker, medborgare och individ är till den grad impregnerade av manlighet att vi inte uppfattar innebörden. En kvinna som stiger in på den politiska scenen blir därför en avvikare, en som måste benämnas *kvinnlig* politiker. Att avvika är att avgränsas, tillskrivas tydliga kollektiva attribut, begränsas. Män däremot, som Zillah Eisenstein uttrycker problemet, "beskriver sig själva som icke avvikande och privilegieras" (1988:32). Deras kön utgör ingen begränsning.

En central uppgift i feminismen är att synliggöra vad kvinnor får göra och inte göra i en

av män dominerad politisk ordning. Det sker genom att kvinnor organiserar sig och ställer krav och därmed påtalar sin underordning. Det sker också genom att kvinnors begränsade handlingsutrymme synliggörs i forskningen. Här finns, om man ser tillbaka på feminismens historia, ett nära samband mellan politisk praktik och feministisk teori. Att agera för frigörelse och jämlikhet respektive att kartlägga kvinnors rättigheter, positioner, inflytande etc., är att tala för kvinnor. Men feminismen skriver också mäns historia, om än i mer indirekta termer. Män utgör en mer eller mindre uttalad måttstock, en norm att lockas av eller ta avstånd ifrån. Hur vi än vänder oss dras vi, som aktivister och forskare, in i en debatt om skillnader mellan könen, om vilka villkor som gäller för kvinnor respektive för män och hur dessa ska tolkas.

Syftet med min artikel är att problematisera frågan om kön i termer av kategorier, skillnader och maktrelationer, såväl i teori som i praktik. Det blir med nödvändighet en kritik av traditionella föreställningar om sociala skillnader som biologiskt betingade, men också en självvransakan. Könsskillnad är, som Sara Heinämaa poängterat, det fenomen i kvinnoforskningen som är viktigast att granska kritiskt (1998:33).

Risken med att lyfta fram kvinnor som en grupp eller kategori är, att även om analysen

görs i ett underordnings- och könsmaktsperspektiv, så kan föreställningen om kvinnor som avvikare permanentas. Problemet gäller om kategorin kvinnor kan definieras på ett sätt som gör att ordningen utmanas, eller om all kategorisering – politisk såväl som teoretisk – innebär konservering av rådande maktrelationer. Den avgörande frågan är *om – och hur – kvinnor kan benämnas på ett frigörande sätt*. Med detta menar jag inte bara vad man i förstone associerar till, nämligen att kvinnor skulle tala om kvinnor på ett nytt sätt, i allt från forskning till dagliga nära relationer. Frigörande benämning kan också ske genom nya politiska *praktiker*, där förändringskraften ligger i själva handlingen, inte primärt i de explicita kraven.

Mot bakgrund av denna problemformulering ska jag inleda med att tolka två utspel i den svenska valrörelsen 1998, för att illustrera hur könsmaktordningen tar sig uttryck i konkret politik. Det första exemplet handlar om det komplicerade förhållandet mellan kön och kompetens i politiken, medan det andra tar upp kvinnliga politikernas olika könspolitiska strategier. Båda handlar om hur kvinnor måste förhålla sig till den politiska ordningens motstridiga budskap. På basis av dessa fall för jag därefter ett mer principiellt resonemang om kvinnors och mäns skilda politiska villkor, med särskilt fokus på kvinnors handlingsutrymme.

Kön och kompetens

Tidigt ut i valrörelsen var sex moderatkvinnor som attackerade det grabbiga socialdemokratiska partiet under rubriken "S-kvinnor saknar makt". Oenighet kvinnor emellan är ett alltid lika tacksamt mediascoop. Men vad ville moderatkvinnorna säga? En viktig ståndpunkt var att kvotering inte leder till reell jämställdhet, och att de socialdemokratiska kvinnorna i riksdag och regering måste betraktas som "inkvoterade". Men budskapet var mer principiellt än så:

Moderata kvinnor är stolta över att vi inte är resultat av kvotering utan har nått våra positioner på våra egna meriter, i lika konkurrens med vå-

ra manliga kollegor. Kvotering är i själva verket djupt kränkande för kvinnor därför att det återspeglar gamla fördomar om att kvinnor skulle vara svaga och hjälplösa och inte kunna ta sig fram av egen kraft. (Anderberg et al 1998)

Att ta sig fram med hänvisning till sitt kön likställs med att vara svag och hjälplös. Andemeningen i citatet är att endast poster som är förvärvade på 'sant' politiska grunder, d.v.s. bortom könstillhörigheten, är acceptabla. Därmed gör sig moderatkvinnorna till tolk för tanken att kön och politisk kompetens inte hör ihop. De vill inte bli betraktade som kvinnor, som avvikare, utan som kompetenta individer. En man som når framgång betraktar sig ju som dugande, inte som kön. Att bli *benämnd som kvinna* innebär därför inte bara att pekas ut som annorlunda utan framför allt som 'fel', i betydelsen icke-kompetent och icke-politisk.

Moderatkvinnornas angrepp kunde naturligtvis inte stå oemotsagt. Förutom att gå till motattack i sakfrågorna togs statsministern i försvar av jämställdhetsminister Ulrika Messing och utrikesminister Lena Hjelm-Wallén under rubriken: "Persson förstår att vi behövs". Det mest intressanta med de socialdemokratiska kvinnornas inlägg är deras retoriska och lite valhänta försök att säga att kön även spelar roll för män: "/I/ en regering med hälften kvinnor och hälften män – varför är det just kvinnorna som inkvoterats?" (Hjelm-Wallén & Messing 1998). I min tolkning är den underliggande tanken att mäns närvaro i politiken måste kläs av sina könsneutrala attribut. Att *benämna män som män* blir ett sätt inte bara att peka ut mäns delaktighet i könsmaktordningen utan att lyfta av kvinnorna stämpeln som avvikare och som 'fel'. Innebörden är att kön och politisk kompetens är sammanflätade fenomen. De båda ministrarna skriver också att all erfarenhet visar "att mer jämställdhet kräver aktiva åtgärder" (ibid.). Med detta ställningstagande, och med hänvisning till bl.a. vikten av kvinnofrid och hälften kvinnor i politiken, markerar de socialdemokratiska statsråden också att politik måste bedrivas utifrån kvinnors intressen. De anser att det är nödvändigt att *benämna kvinnor som kvinnor*.

När valet väl var överståndet ändrades konfliktlinjerna i debatten. Nu ställdes tidigare förskonade manliga politiker mot väggen av kvinnor i de egna leden. Moderaternas partiledning kritiserades för grabbighet och ovilja att förnya sitt tänkande, bl.a. av moderatkvinnornas f.d. ordförande, Gullan Lindblad. Göran Persson fick utstå liknande kritik, mest iögonenfallande av socialminister Margot Wallström, för sin oförmåga att acceptera att kvinnliga politiker vill ha ett eget handlingsutrymme, en plats i politiken på sina egna premisser. Symbiosen mellan manlighet och maktutövning sattes under lupp. Här initierades, kan man säga, en uppgörelse om mäns makt och innebörden i kvinnors annorlundahet. Istället för att tolka problemet i termer av kvinnors bristande kompetens eller avvikande beteende la kritikerna uttryckligen ansvaret på män – som män.

Kön och organisering

Det andra exemplet från valrörelsen handlar om kvinnliga väljares och kvinnliga politikers strategiska överväganden. Både Bonnie Bernström och partiledaren Lars Leijonborg gick ut med uppmaningen att kryssa för kvinnor i personvalet (*Svenska Dagbladet* 28 aug. 1998). Det hade nämligen visat sig att Folkpartiet gick till val med män i topp på nästan alla valsedlar. Och s-kvinnor skrev att "i årets val kan du för första gången kryssa för den kandidat på valsedeln som du tycker företräder dina intressen bäst" (*Morgonbris* 5-6 1998). I Växjö gick kvinnor till samlad aktion för att värna kvinnorepresentationen. Kvinnor från moderaterna, kristdemokraterna, centern, folkpartiet, socialdemokraterna och vänsterpartiet figurerade på en gemensam valaffisch med uppmaningen: "Sätt X för en kvinna". Samarbetet lär inte ha fungerat friktionsfritt. Några s-kvinnor ville till exempel inte vara på samma affisch som en moderatkvinnor. Här florerade både misstänksamhet, en del strul och många skämt, enligt ordföranden i kommunens jämställdhetskommitté (*Svenska Dagbladet* 13 sept. 1998). Motståndet mot gemensamma kvinnoktioner tar sig olika uttryck, men det är ett säkert inslag i det partipolitiska vardagsarbetet.

Oron för att kvinnor skulle komma till korta i valet var befogad. I det prov med personval som hade genomförts i sju kommuner i valet 1994 (då det både gick att stryka, skriva till namn och kryssa) invaldes 28 procent kvinnor, vilket var 12 procentenheter lägre än andelen nominerade kvinnor (Tollin 1997). Uppmaningarna i valet 1998 gav emellertid resultat: en kvinna extra (netto) valdes in i riksdagen. Men man bör vara klar över att mobiliseringen skedde inom ett förminskat handlingsutrymme. Nu ska vi som väljare bara vara positiva: sätt kryss för den du uppskattar mest. Det är inte längre tillåtet med spränglistor, strykningar och andra missnöjesyttringar.

Frågan hur man bäst arbetar kvinnopolitiskt kommer också till uttryck i kvinnoförbundens olika strategival. Här synes finnas två utvecklingslinjer mot slutet av 90-talet. Den ena är att förbunden arbetar för att upplösa sig själva. Den modellen har valts av moderata kvinnoförbundet, som omvandlat sig till ett nätverk, moderatkvinnorna. Folkpartiets kvinnoförbund har funderat i liknande banor. Den andra trenden är att tydliggöra könsmaktsproblematiken, att tala i termer av feminism, vilket är s-kvinnornas strategi sedan 1993.² Man kan hävda att båda, i ljuset av en krympande medlemskår, tagit avstånd från idén om kvinnoförbunden som en plantskola för kvinnliga politiker. Jag tolkar moderatkvinnornas linje som ett sätt för dem att säga att de är tillräckligt kompetenta och alltså inte behöver benämnas särskilt. S-kvinnorna, å andra sidan, vill betona behovet av ett förbund som utgår från kvinnors underordning och som uttryckligen talar i namn av kvinnors intressen. Moderatkvinnornas beslut att lägga ner sitt kvinnoförbund våren 1997 upprörde s-kvinnornas ordförande, vilket föranledde en ledarkommentar i *Dagens Nyheter*:

Så har bataljen mellan särarts- och likhetsfeministerna nått också det politiska Sverige. Moderatkvinnorna sviker förstås inte feminismen med sitt beslut, som s-kvinnorna försöker göra gällande. De sätter bara likhetsfeminismen över särartsfeminismen som medel att uppnå bättre och mer jämställda villkor för kvinnor.

Helt riktigt. En jämställdhetskamp som har som sin förutsättning att kvinnor hålls i särskilda organisationer kan väl inte vara värd namnet. (*Dagens Nyheter* 29 maj 1997)

Tvärpolitiska initiativ och separat organisering av kvinnor uppfattas ofta som särart, som en odemokratisk skillnadsstrategi. Samtidigt kan man notera att det är en politisk aktivitet förbehållen kvinnor. På en fråga inför valet om det är dags för ett mansförbund inom centerpartiet, svarade partiledaren Lennart Daléus att det fortfarande behövs ett kvinnoförbund för att markera att centern är ett feministiskt parti, men att han aldrig funderat över något mansförbund (*Svenska Dagbladet* 13 sept. 1998). Män har sedan urminnes tider haft sammanslutningar som tillvaratagit mäns intressen, men i politiken är tanken om mansförbund främmande. Och idén att uppmana män att rösta på män är naturligtvis befängd. Förutom att det vore en provokation är det helt onödigt, eftersom män ändå helst röstar på män. Det här betyder att det finns en stark, tyst och icke-könsbenämnd lojalitet mellan män, även kallad homosocialitet (jfr Holgersson 1998). Män agerar emellertid som om de står fria från denna lojalitet med sitt eget kön och kräver samma inställning av kvinnor. Solidaritet kvinnor emellan betraktas följaktligen som en förfelad politisk hållning.

Politisk praktik

Mina exempel från valrörelsen visar att kvinnor och män benämns på olika sätt i politiken. För manliga politiker är vissa saker givna. De anses vara politiker när de är i politiken, inte män. Män är de vid andra tillfällen. De behöver inte förhålla sig till om de är olika eller lika kvinnor. De anser sig heller inte behöva bygga separata mansorganisationer för att föra fram sina intressen, vilket sannolikt måste tolkas som att de är nöjda med den politiska ordning vi lever i.

Inget av detta är givet för kvinnliga politiker. Kvinnor i politiken betraktas som kvinnliga politiker, som en avvikelse från normen politiker. De måste ständigt förhålla sig till hur män agerar, men utan att tala om dem som män, eftersom män inte vill se sig som män.

De ställs löpande inför valet att tillgripa separatistiska strategier för att kunna komma till tals och påverka politiken – och för detta val utsätts de för kritik.

Kvinnor kan inte ta plats i det politiska livet utan att samtidigt utföra ett omöjligt trolleri-nummer. De ska både bevisa att kön är oväsentligt (det är kompetens som räknas) och att kön gör skillnad (det är viktigt med fler kvinnor i politiken). Hela denna komplicerade bevisbörda ligger på kvinnorna. Det handlar om en utpekings- och benämningssprocess där kvinnor ständigt måste ta ställning för och emot att handla och bli betraktade som kvinnor. Vissa kvinnor vill inte se sig som grupp medan andra tydligt bevakar kvinnors erfarenheter, rättigheter och intressen. Min tes är dock att *ingen kommer undan*: både de som agerar och betecknar sig som kvinnor och de som inte vill agera som kvinnor förhåller sig till män som motpart. Denna motpart utgörs av en kombination av självklar närvaro och total frånvaro. Man kan lätt konstatera att män dominerar politiken, samtidigt som budskapet förmedlas att de inte är där för att de är män. Därav frågan: män – finns de?

En viktig aspekt av det feministiska projektet är, menar jag, att ringa in kategorin män, avgränsa dem från deras anspråk på allmängiltighet och mänsklighet. Men frågan är hur man ska kunna visa att deras politiska handlingar är präglade av manliga normer och intressen. Med hjälp av vilka praktiker – handlingar och andra benämningar – kan kvinnor *få män att framträda som män* i det politiska rummet, utan att riskera att återskapa eller rent av förstärka den manliga maktordningen?

Feministisk teori

En debatt i kvinnoforskningen utspelas, förenklat uttryckt, mellan de som vidhåller att kön – kvinnor och män – är fruktbara analytiska kategorier och de som menar att varje gruppering och kategorisering betyder essentialism och reproducering av ojämlikhet. Om könsskillnader och könsförhållanden tidigare var självklara och relativt oproblematiska fenomen att lyfta fram i forskningen finns det

nu en växande kritik mot sådana studier. Problemet med analyser av traditionellt snitt är, enligt Iris Rittenhofer, att den bipolära könsskillnaden framstår som en "förutsättning för historien, som stående utanför historien, men inte som en historiskt föränderlig kategori i sig" (1997:21). I detta synsätt förutsätts att kvinnor och män i grund och botten "är" på ett visst sätt och att dessa skillnader utgör basen för den sociala och politiska ordningen. Rittenhofer uttrycker det som att i det ögonblick man frågar sig hur kvinnor och män skiljer sig åt har man redan bestämt att det finns två kön som är olika. Mot detta förhållnings-sätt ställer Rittenhofer vad hon kallar analyser av hur våra föreställningar om kön skapas, hur processer av *doing gender* ser ut. Själva idén om två kön kritiserar härmed i grund, menar hon.

Det ligger en hel del i Rittenhofers analys. Samtidigt ter det sig föga fruktbart att vidareutveckla en skarp dikotomi av det här slaget. Hur skulle processtudier, d.v.s. "görandet" av kön eller genus, kunna komma förbi kategorierna kvinnor och män? Den teoretiska ambitionen bör snarare vara att resonera kring möjliga övergångar. Det centrala blir då fortfarande att nagla fast hur de mekanismer fungerar som gör kvinnor till kvinnor och män till män i olika kontexter, hur skillnader kommer till. Men för att komma dithän måste vi också frysa vissa ögonblick i historien i syfte att kunna konstatera hur könsskillnaderna kommer till uttryck. Det torde vara teoretiskt omöjligt att fånga politiska skeenden i flykten. Så fort vi släpper taget om dessa utsnitt ur könsrelationerna måste emellertid analysen av processen, skapandet av det manliga och det kvinnliga, bli tydlig igen. Det är frågorna till de frysta ögonblicken som är avgörande för vilka svar vi får. Istället för att blott och bart konstatera könsskillnader, och ge spelrum för allehanda tolkningar, bör frågorna explicit handla om processen i termer av förhållande normer, intressekonflikter och maktrelationer. Med frågor i ett uttalat maktperspektiv borde förekomsten av faktiska skillnader i handlingsutrymme och skapandet av sådana skillnader kunna knytas ihop. Män och kvinnor både "är" och "görs" parallellt.

Problemet med benämning av kön är dock knappast löst med detta hugg. Den obehagliga frågan, som Margareta Hallberg ställer i en presentation av filosofen Judith Butler, är "om inte feminismen delvis är medskyldig till att föreställningar om genus upprätthålls och även reproduceras" (Hallberg 1997). Finns det risk – en maktanalys till trots – att varje ytterligare teoretisk och praktisk kategorisering av kvinnor och män bidrar till ett ofruktbart isärhållande, en permanentning av föreställningen om väsensskillnader? Skulle å andra sidan analyser och praktiker som synliggör olikheter mellan kvinnor, respektive mellan män, och grundläggande likheter mellan könen, betyda att våra föreställningar om de ensartade kategorierna upplöstes? Eller kan man skapa större jämlikhet mellan kvinnor och män genom just kvinnospecifika handlingar?

Det svar som Joan Scott ger i sin bok om de franska feministerna och de mänskliga rättigheterna är att kärnan i feminismen är en paradox (1996). För att kunna agera för kvinnor var feministerna – bland andra Olympe de Gouges – tvungna att tala å kvinnors vägnar. Därmed påtalade de den könsskillnad som de ville upphäva. Kampen för kvinnors rättigheter står i ständig konflikt med idealet om att kön inte ska betyda något för kvinnors villkor, hävdar Scott. Här, och i annan feministisk forskning, visas att många kvinnor genom historien bedömt att fördelarna med att organisera sig övervägt nackdelarna med att betraktas som könsgrupp. Många kvinnor, bör vi också notera, har dock avstått från att ta sådana risker.

Handlingsutrymme

Den paradoxala kamp som de franska feministerna förde redan under franska revolutionen pågår än idag, Sverige inbegripet. Det är tankeväckande och oroande att se hur en del feministiska teoretiker, som anser sig vara genuint radikala (t.ex. Butler 1990, 1993, Björk 1996), utnyttjas av motståndare till dagens kvinnokamp. Framför allt är det diskussionen om upplösta könsidentiteter som vänds mot kvinnors krav. Svante Nycander, krönikör på

Dagens Nyheter, uttrycker det som att vi gått från 60-talets omedvetenhet om genus till en hypermedvetenhet om genus:

Särartsfeminismen finns i olika varianter och förklådnader. Den vill förstärka den kvinnliga normen på den manligas bekostnad snarare än att verka för en gemensam mänsklig norm. Den vill inte övervinna könsens särskiljande. /.. / De som motionerar om hundra tusen fler jobb *för kvinnor* i vård och omsorg har gett upp kampen för "frigörelse från fasta könsidentiteter". Nittiotal-feminismen är en rörelse bakåt. (Nycander 1996)

Budskapet är att vägen till frigörelse går över att *inte* ställa krav i kvinnors namn. Min slutsats är dock att benämmandet av kvinnor är ett både ofrånkomligt och nödvändigt led i arbetet för förändrade könsrelationer; ofrånkomligt därför att kvinnor ständigt handlar som grupp; nödvändigt därför att kvinnor gör sig till en politisk kategori och tvingar män att träda fram som män. Därmed sätts den viktiga processen av *undoing gender* igång. Jag ska avslutningsvis utveckla dessa tankar något.

Även om forskare i sina teoretiska betraktelser vidhåller att politiska praktiker som gör kvinnor till en grupp är djupt problematiska kan kvinnor svårligen hindras från sådana handlingar. Kvinnorörelsen, liksom motståndet mot densamma, har sin egen oförutsägbara dynamik. 'Bevis' på frigörelse kan bara avläsas i efterhand – och med möda även då. Mycket pekar emellertid på att ett medvetet och öppet organiserande, där kvinnors handlingar skrivs in i en manlig maktordning, lett till framgångar. Som ett litet men tydligt exempel kan nämnas att feministiskt orienterade kvinnojourer i Sverige utsatts för mer kritik men också fått större resurser än andra mer välartade kvinnojourer (Eduards 1997b). Men alla dolda anpassnings- och könsförnekelsepraktiker som pågår parallellt i politiken, hur ska vi tolka förändringskraften i dem?

Icke-talet om kvinnor kan säkert i vissa fall vara en framgångsrik strategi för individuella kvinnor, men det ruckar knappast på schablonbilden av kvinnor som avvikare i politiken. Även en atypisk kvinna relateras till den etablerade beskrivningen av vad kvinnor i ge-

men förväntas göra och till normen för vad som är 'rätt' politiskt beteende. Det viktiga i denna jämförelseprocess är att kvinnors handlingsmöjligheter beskärs; att ständigt tvingas att förhålla sig till vad som är kvinnligt och manligt innebär osäkerhet, ofrihet och inskränkningar i handlingsutrymmet. De som besitter makten att innesluta och utesluta (läs:män) har däremot inte bara privilegiet att definiera andra utan också, och kanske framför allt, friheten att *inte* definiera sig själva som en avgränsad grupp. Kampen gäller vem som har den politiska makten att definiera könsmaktordningen (jfr Halsaa 1977).

Min slutsats – att frigörelsen ligger i att den gängse definitionen av varat som kvinna överskrids – kan i förstone synas trivial. Men frågan är naturligtvis *vad i könsbestämningen som måste överskridas* för att maktordningen ska utmanas. Om man, som jag, förfäktar tanken att det yttersta uttrycket för kvinnoförtryck ligger i att kvinnor förnekats handlingsförmåga och handlingsutrymme, rätten att definiera 'verkligheten', finns här kanske ett svar. Det är benämmandet av kvinnor som oförmögna att handla som måste överskridas. Men det kan endast ske genom kvinnors kollektiva politiska praktiker.³

Genom att handla separat och kollektivt tar kvinnor plats i politiken som kvinnor och ifrågasätter därmed mäns självpåtagna rätt att definiera kön som en naturlig, apolitisk kategori. Med organiseringen, utpekandet av kvinnor som en politisk kategori, spränger kvinnor gränserna för vad de 'får' göra i politiken, vilket måste betraktas som en frigörande handling i sig. Min tanke är att sprängkraften, förmågan att överskrida rådande normer och regler, ligger i kvinnors gemensamma handlande. Utgångspunkten är att *alla frigörande handlingar är kollektiva* i samma mening som förtrycket är kollektivt. Men det betyder inte att alla kollektiva handlingar är frigörande. Det betyder heller inte att alla gemensamma aktioner måste vara 'stora' för att vara omvälvande. Förändring måste också kunna ske som resultat av många 'små' aktiviteter.

Genom att förenas i kollektivt handlande av olika snitt uttrycker kvinnor en medveten ideologisk och sakpolitisk hållning för egen del. Men dessutom, så snart kvinnor organise-

rar sig för att de är kvinnor eller uttrycker gemensamma krav för att förbättra kvinnors villkor, gör de sig själva till aktörer och samtidigt, indirekt, män till sin motpart. Den mest hotfulla innebörden i detta agerande är inte att kvinnor begär förmåner och rättigheter utan att de konstruerar män som grupp. Därmed fråntas män privilegiet att vara en icke-inringad, skiftande och flytande politisk kategori, och omvandlas från ett universellt ingenting till ett specifikt någonting. Den frigörande länken mellan kvinnors annorlunda och mäns makt, såväl i teori som i praktik, utgörs således av kvinnors kollektiva handlande, kvinnors aktiva benämning av sig själva som en politisk kategori.

NOTER

- ¹ Föreliggande artikel är en omarbetad version av ett föredrag jag höll vid konferensen "Konstruktion och förändring – genusaspekter på vetenskapen", Stockholms universitet, i september 1998. Jag vill tacka Ulla Manns, Ulrika Thomsson och Maria Wendt Höjer för värdefulla synpunkter på texten. Till Cecilia Ase riktar jag ett speciellt tack för inspiration till formuleringen av frågan om kvinnor kan benämnas på ett frigörande sätt.
- ² Bland de politiska partierna har vänsterpartiet, som aldrig haft något kvinnoförbund, sedan 1996 ett feministiskt perspektiv på samhället i sitt partiprogram.
- ³ Dessa resonemang bygger på en artikel i vilken jag diskuterar vikten av kvinnors kollektiva handlande utifrån en jämförelse av hur Simone de Beauvoir, Catharine MacKinnon och Judith Butler ser på kvinnor som analytisk och politisk kategori (Eduards 1997a).

LITTERATUR:

- Anderberg, Christel et al (1998): "S-kvinnor saknar makt", *Dagens Nyheter* 4 juli.
- Björk, Nina (1996): *Under det rosa täcket: Om kvinnlighetens vara och feministiska strategier*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Butler, Judith (1990): *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, New York: Routledge.
- (1993): *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of 'Sex'*, New York: Routledge.
- Dagens Nyheter* 1997-05-29.
- Eduards, Maud (1993): "Politiken förkroppsligad", Björn von Sydow, Gunnar Wallin & Björn Wittrock (red.) *Politikens väsen. Idéer och institutioner i den moderna staten*, Stockholm: Tidens förlag.

- (1997a): "Den förbjudna handlingen", *Tidskrift för politisk filosofi*, nr 3/1997.
- (1997b): "The Women's Shelter Movement", Gunnel Gustafsson (red.) *Towards a New Democratic Order? Women's Organizing in Sweden in the 1990s*, Stockholm: Publica.
- Eisenstein, Zillah (1988): *The Female Body and the Law*, Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Hallberg, Margareta (1997): "Vad är en kvinna och vad är en man?", *Svenska Dagbladet*, 7 dec.
- Halsaa, Beatrice (1977): *Kvinner og politisk deltakelse*, Oslo: Pax forlag.
- Heinämaa, Sara (1998): "Kvinna – natur, produkt, stil?", *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 1/1998.
- Hjelm-Wallén, Lena & Messing, Ulrica (1998): "Persson förstår att vi behövs", *Dagens Nyheter* 9 juli.
- Holgersson, Charlotte (1998): "Den nödvändiga periferin", Anna Wahl et al *Ironi och sexualitet – om ledarskap och kön*, Stockholm: Carlssons.
- Morgonbris S-kvinnors tidning*, nr 5-6/1998.
- Nycander, Svante (1996): "Motsatta visioner om jämställdhet", *Dagens Nyheter*, 29 dec.
- Rittenhofer, Iris (1997): "Køn som diskurs", Ann-Dorte Christensen et al (red.) *Det kønnede samfund – Forståelser af køn og social forandring*, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Scott, Joan Wallach (1996): *Only Paradoxes to Offer: French Feminists and the Rights of Man*, Cambridge: Harvard University Press.
- Svenska Dagbladet* 1998-08-28, 1998-09-13.
- Tollin, Katharina (1997): "Må bäste man vinna? – en fallstudie av personvalsösket 1994 ur ett könsteoretiskt perspektiv", CD-uppsats, statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.

SUMMARY

This article takes up the basic question whether – and how – women can be named in a liberating way. The discussion has its starting point in two concrete issues debated in the course of the 1998 election campaign in Sweden. The first is the problem of gender and competence and the second is the question of strategic and organisational moves. Both examples demonstrate that men and women are named differently in politics, the main point being that women always have to relate to the fact that they are defined as women. Men, on the other hand, dominate politics while at the same time indicating that they are not there as men but as individuals. Hence, my question: Men – do they exist?

I maintain that an important aspect of feminist theory and practice is to point out men as a category, as actors in terms of male norms and interests. Basically, this is a political struggle over who has the power to name gender and gender rela-

tions. Through collective action, women claim for themselves part of the right of definition. Those who act cannot be encircled. However, by making common cause, women also construct men as their opponents and thereby breach the boundaries of what is entailed in being a man. Men are challenged as an unrestricted, fluid, 'human' category. The concluding argument is that the liberating link between women's 'difference' (read: denied agency) and men's power, in theory as well as in practice, is

to be found in women's collective actions, their active and conscious naming of themselves as a political category.

*Maud Eduards
Statsvetenskapliga institutionen
Stockholms universitet
106 91 Stockholm*